

LANDBRUKSDEPARTEMENTET

Veileder

Konsekvensutredninger og landbruk

Råd og veiledning for behandling av meldinger,
utredningsprogram og utredninger etter plan- og
bygningslovens kapittel VII a

Forord

I 1996 ble det vedtatt nye forskrifter om konsekvensutredninger, der nye oppgaver legges til kommunen, fylkeskommunen, fylkesmannen og departementene. Det er behov for veiledning om de nye forskriftene og om hvordan saker som berører landbruksnæringen bør behandles. Veilederen tar først og fremst for seg de oppgaver landbruksmyndighetene har i rollen som virkningsmyndighet¹ og hvordan disse kan løses. Formålet med dette er å sette myndighetene på kommune- og fylkesnivå i bedre stand til å ivareta landbrukets interesser i konsekvensutredninger. Veilederen har en generell del om KU-forskriftene (kapittel 2-5) og en landbruksfaglig del.

Forskriften om konsekvensutredninger har bestemmelser om at det må foretas utredninger av tiltak som landbruksnæringen gjennomfører, slik som nydyrking eller bygging av landbruksveier. Departementet vil senere gi retningslinjer for hvordan behandlingen av slike saker kan samordnes med behandlingen etter særlovene.

Veilederen er resultat av et samarbeid mellom Landbruksdepartementet og Miljøverndepartementet, der Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) og Norsk institutt for jord- og skogkartlegging (NIJOS) har vært engasjert. Forsker Bjørn Moen ved NIBR og overingeniør Svein Ola Moum ved NIJOS har skrevet det meste av teksten til veilederen.

1) Se ordforklaringer i vedlegg 1.

Innhold

Innledning	4
• Lov og forskrifter	4
• Hovedtrekk i KU-systemet	4
• Tiltak som omfattes av bestemmelsene	4
Saksgangen	5
• Melding med forslag til utredningsprogram	5
• Utredningsfasen	5
• Avslutning av utredningsfasen	5
Samordning og oppgavefordeling	6
• Samordning mellom KU-bestemmelsene og annet lovverk	6
• Virkningsmyndighetenes oppgaver	6
• Landbruksmyndighetenes oppgaver	7
Problemstillinger i arbeid med utredningsprogrammet	8
• Utredningsprogrammets funksjon	8
• Tiltaksbeskrivelse og avgrensning	8
• Avgrensning av influensområdet	9
• Krav om beslutningsrelevans	9
• Behandling av alternative løsninger	9
• Null-alternativet	10
• Avbøtende tiltak	10
Krav fra landbruket som virkningsmyndighet	11
• Kartlegge landbruket	12
• Beskrive virkninger	12
• Angi omfanget av virkningene	13
• Driftsmessige konsekvenser	13
• Vurdere betydningen av virkningene og konsekvensene	14
Vedlegg	
I Forklaring av viktige begreper	16
II Skjema over KU-prosessen	17
III Sjekkliste for merknader til utredningsprogram	19

« Ny forskrift
13. desember
1996 »

Lover og forskrifter

Bestemmelsene om konsekvensutredninger av større tiltak ble tatt inn i plan- og bygningsloven i 1990. Loven ble endret i august 1995, og nye bestemmelser ble fastsatt ved forskrift 13. desember 1996. Bestemmelsene i forskriften om vedlegg-I tiltakene trådte i kraft 1.1.1997 mens bestemmelsene om vedlegg-II trådte i kraft 1.7.1997. De viktigste endringene er at flere ulike tiltak omfattes av bestemmelsene, og at kommunene har fått et utvidet ansvar. Bestemmelsene er utformet med sikte på å gi god forutsigbarhet for så vel tiltakshaver som offentlige myndigheter, og samordning med den øvrige plan- og søknadsbehandling av tiltaket etter plan- og bygningsloven og særlovene.

Veilederens generelle del bygger på forskrift av 13. desember 1996 og rundskriv T 1/97 fra Miljøverndepartementet. Disse dokumentene gir rammene for hvordan konsekvensutredninger skal behandles. Miljøverndepartementet har og gitt ut rundskriv T-1170, som gir retningslinjer for praktisering av § 4 i forskriften. Der ikke annet er nevnt vil henvisninger til forskrifter i denne veilederen gjelde KU-forskriften.

Hovedtrekk i KU-systemet

I følge lovens formålsparagraf (§33-1) har bestemmelsene om konsekvensutredninger tre hovedformål. Bestemmelsene skal:

- Avdekke mulige vesentlige virkninger av planlagte tiltak på et tidlig tidspunkt.
- Sikre at virkningene er kjent for den myndighet som fatter endelig vedtak om tiltaket kan gjennomføres.
- Bidra til at det tas hensyn til slike virkninger under planleggingen av tiltaket.

I tillegg har KU -bestemmelsene flere andre viktige kjennetegn:

- Saksbehandlingsreglene gir offentligheten og berørte interesser utvidet adgang til medvirkning i plan- og beslutningsprosessen.

- Det skal søkes etter alternative løsninger og avbøtende tiltak for å ivareta hensynet til naturressurser, miljø og samfunn.
- Det skal foretas faglige undersøkelser av de virkninger tiltaket antas å få for de tema som er relevante utfra egenskaper ved tiltaket og kjennetegn ved stedet der det lokaliseres.
- Gjennom to åpne høringsrunder blir det vurdert hvilke temaer som bør utredes og om kvaliteten på utredningene er god nok.

Tiltak som omfattes av bestemmelsene

KU-bestemmelsene har som nevnt til hensikt å fange opp utbyggingstiltak som "kan ha vesentlige konsekvenser for miljø, naturressurser eller samfunn". Problemet med å identifisere hvilke tiltak som kan ha *vesentlige virkninger* er i de norske bestemmelsene søkt løst ved at det i forskriftens § 2 er vist til en liste over tiltak som **alltid skal konsekvensutredes** (vedlegg-I), og i § 3 til en liste over tiltak som **skal konsekvensutredes dersom** de tilfredsstillende bestemte kriterier (vedlegg-II). For tiltak som er nevnt i vedlegg-II og omfattes av de størrelsesgrenser og plankrav som er satt, skal det vurderes om de berører områder eller er i konflikt med målsettinger som er gitt i § 4. Dersom dette er tilfelle, blir det krevd konsekvensutredning.

« Vedlegg I og
vedlegg II »

Det er den som skal iverksette et tiltak - **tiltaks-haver** - som har ansvaret for å undersøke om det planlagte tiltaket faller inn under KU-bestemmelsene. Myndighetenes oppgaver er definert i forskriften og kan grovt deles mellom:

- **Ansvarlig myndighet**, som skal påse at bestemmelsene følges, veilede tiltakshaver og blant annet administrere høringsrunderne, og
- **Virkningsmyndigheter**, som er de myndigheter hvis saksområde blir berørt av tiltaket og som opptrer som høringsorganer.

Saksgangen

For tiltak som kreves konsekvensutredning, fastlegges forskriften en prosess med to hovedfaser:

- Først utformes en melding om tiltaket med et forslag til utredningsprogram (UP), og
- Deretter utformes en konsekvensutredning (KU-rapport).

Melding med forslag til utredningsprogram

I meldingen skal tiltakshaver gi en kortfattet beskrivelse av det planlagte tiltaket, herunder aktuelle alternativer som foreslås utredning, og peke på hvilke virkninger det er grunn til å anta at tiltaket vil få. Det er tilstrekkelig at omtalen av sannsynlige virkninger av tiltaket bygger på kjent og tilgjengelig kunnskap uten at det foretas nye undersøkelser. Meldingen skal ikke analysere virkningene av tiltaket, men gi grunnlag for å foreslå hvordan de antatte virkningene kan utredes grundigere - **forslag til utredningsprogram**. Meldingen skal normalt også peke på mulige avbøtende tiltak som kan redusere uheldige miljø- ressurs- eller samfunnsmessige virkninger av tiltaket, og den skal angi alternativ utforming eller lokalisering av tiltaket.

Meldingen med forslag til utredningsprogram sendes til **ansvarlig myndighet**. Hvem som fyller rollen som ansvarlig myndighet, er avhengig av størrelse og type tiltak og framgår av forskriftens vedlegg-I og II. Melding med forslag til utredningsprogram sendes til berørte myndigheter, interesseorganisasjoner mv. og legges ut til offentlig ettersyn i den kommunen der tiltaket planlegges og i nabokommunene. Høringen av meldingen gir grunnlag for å peke ut de alternative løsninger og faglige problemstillinger som skal utredes nærmere.

For høringsinstansene er det viktig å gjøre seg opp en oppfatning av hvilke utredningsbehov de har under de ulike fasene av planleggingen. Her må det skilles mellom spørsmål av overordnet karakter, som kan være viktige for å finne en akseptabel lokalisering av tiltaket, og detaljer som kan utstå til man starter arbeid med for eksempel en reguleringsplan.

På grunnlag av uttalelsene som kommer inn i løpet av høringsperioden, fastsetter ansvarlig

myndighet **utredningsprogrammet** for konsekvensutredningen. Før dette endelig fastsettes, legges det fram for Miljøverndepartementet som kan gi merknader. Utredningsprogrammet er et sentralt dokument i KU-prosessen. Her legges planen for hva konsekvensutredningen skal omfatte.

Utredningsfasen

Det er tiltakshaver som har ansvar for å gjennomføre utredningene på bakgrunn av det fastsatte utredningsprogrammet. Resultatene fra dette arbeidet presenteres i en **konsekvensutredning**. Utbygger kan utføre utredningene selv, eller bruke et konsulentfirma. I begge tilfeller kan det være aktuelt å trekke inn fagmyndigheter med kompetanse på de tema som skal undersøkes. KU-rapporten sendes på høring og legges ut til offentlig ettersyn av ansvarlig myndighet. I tillegg skal det holdes et offentlig møte om konsekvensutredningen.

Ansvarlig myndighet avgjør, på grunnlag av KU-rapporten og merknadene fra høringsrunden, om utredningsplikten er oppfylt. Ansvarlig myndighet kan kreve **tilleggsutredninger** (§33-6) dersom viktige problemstillinger i utredningsprogrammet ikke er besvart i utredningen eller det i utredningen, eller ved høringen av den, avdekkes nye forhold av vesentlig betydning for hvilke virkninger tiltaket antas å få. Tilleggsutredninger skal normalt gjennomføres og sendes på høring før utredningsplikten er oppfylt og sluttokument utstedes.

Avslutning av utredningsfasen

Når det er avgjort at utredningsplikten er oppfylt, eventuelt etter tilleggsutredninger, lager ansvarlig myndighet et **sluttdokument**. Sluttdokumentet skal inneholde en oppsummering av virkninger av betydning som er konstatert i behandlingen av konsekvensutredningen, og anbefale avbøtende tiltak som kan redusere eventuelle negative virkninger. Ansvarlig myndighet kan pålegge tiltakshaver å utforme et program for nærmere **oppfølgene undersøkelser** i henhold til §33-8. Slike undersøkelser kan være aktuelle både før, under og etter at tiltaket er gjennomført.

« Utredningsprogrammet er sentralt »

« Eventuelle tilleggsutredninger for sluttokumentet »

Samordning og oppgavefordeling

Samordning mellom KU-bestemmelsene og annet lovverk

KU-bestemmelsene stiller større krav enn planbestemmelsene i plan- og bygningsloven til det faglige i utredningene og legger opp til bredere offentlig medvirkning. Dette gjelder særlig kravet om at det skal utarbeides en melding om tiltaket med forslag til videre utredning av tiltakets vesentlige virkninger. Meldingen åpner for tidlig og bred informasjon om tiltakets mulige virkninger. Også bestemmelsene om at utredningene skal sendes berørte instanser, at det skal lages informasjonsmateriell og at det bør holdes et offentlig møte om saken, innebærer større åpenhet og en mer systematisk offentlig behandling enn det som er vanlig i ordinære planprosesser.

KU-prosessen skal gi et beslutningsgrunnlag for et tiltak, men gir ikke hjemmel for at myndighetene tar stilling til selve gjennomføringen av det planlagte tiltaket. Realitetsbehandlingen, dvs. avgjørelsen om og eventuelt på hvilke vilkår tiltaket kan gjennomføres, skjer utenfor KU-systemet og etter de lover og forskrifter som gjelder for de ulike typer tiltak. I de fleste tilfeller vil dette skje gjennom vedtak av plan etter plan- og bygningsloven eller godkjenning av søknad etter særlov. Det framgår av vedlegg-I og II i forskriften og rundskriv T-1/97 hvilke lover de ulike tiltakene skal behandles etter. I hovedsak gjelder det tre typer lovverk:

- Plan- og bygningsloven
- Forurensningsloven
- Særlov som regulerer den samfunnssektor tiltaket tilhører.

Behandling etter KU-bestemmelsene og annet lovverk er samordnet ved at planer eller søknader ikke skal sluttbehandles før det foreligger en ferdig KU-rapport med sluttokument. Konsekvensutredningen bør være gjennomført og offentlig tilgjengelig før planer eller søknader om tillatelser for tiltaket sendes på høring og legges ut til offentlig ettersyn. I lovens § 33-6 skisseres følgende normalprosedyre: "Konsekvensutredningen og planforslaget eller søknaden bør normalt sendes på høring og legges ut til offentlig ettersyn samtidig". Unntaksvis kan en fravike dette, for eksempel hvis utredningen behandler flere lokaliseringalternativer, og en etter hørings-

runden skal velge det alternativ som skal legges til grunn for planforslaget.

Det er likevel ikke slik at utredningsplikten etter KU-bestemmelsene fritar tiltakshaver fra tilsvarende plikter hjemlet i andre lover. Ansvarlig myndighet bør påse at utredningskrav med hjemmel i særlov blir ivaretatt i utredningsprogrammet for konsekvensutredningen, dersom disse er beslutningsrelevante. For å oppnå dette må slike utredningsbehov meldes når utredningsprogrammet er på høring.

Virkningsmyndighetens oppgaver

De offentlige instanser med forvaltningsansvar som blir berørt av et KU-tiltak, betegnes virkningsmyndighet. Landbruksdepartementet og fylkesmannens landbruksavdeling blir virkningsmyndighet når det forberedes et tiltak som kan ha konsekvenser for landbrukets produksjonsgrunnlag, driftsformer etc. Dette gjelder for de fleste tiltak som planlegges i LNF-områdene. Også byutviklingstiltak kan berøre landbruket ved at de får følger for behov for byggeareal eller preger retning eller omfang på framtidig byvekst.

Myndighetene bør søke å komme tidlig i dialog med tiltakshaver for å gjøre relevant informasjon tilgjengelig og formidle kontakt med næringsutøvere eller deres organisasjoner. I saker som berører landbruket vil Landbruksplaner, BU-strategier eller jordpolitiske arealvurderinger være av interesse for utrederne. I denne sammenheng må forvaltningen samtidig ivareta sin integritet, blant annet fordi den senere får sakene på høring.

Generelle oppgaver for virkningsmyndighetene i KU-prosessen:

- Gi råd, informasjon og data til tiltakshaver under arbeidet med melding og forslag til utredningsprogram, og under arbeidet med konsekvensutredningen.
- Avgi høringsuttalelse til melding med forslag til utredningsprogram, fremme utredningskrav basert på egen sektors ansvar og interesser, gi synspunkter på alternative løsninger eller lokalisering og forslag til avbøtende tiltak.

« KU-behandling
og
planbehandling »

« Kontakt
og
dialog »

- Avgi høringsuttalelse til konsekvensutredningen, påpeke eventuelle mangler og nye forhold som er avdekket gjennom utredningen, formulere betingelser for godkjenning av KU eller merknader til program for oppfølgende undersøkelser.
- Gi signaler om hvordan en vurderer tiltakshavers anbefalte løsning og hvilke avbøtende tiltak en ser behov for.

Landbruksmyndighetenes oppgaver

Landbruksmyndighetenes rolle vil i hovedsak være som høringsinstans, dvs. å avgis uttalelse til melding, UP og KU-rapporten. De sentrale myndighetene, ved departementene og direktoratene, får kun tiltak på vedlegg-I lista til uttalelse, mens de regionale myndigheter behandler alle tiltakstyper der det kreves konsekvensutredning.

Det er landbruksmyndighetene som har kompetanse på landbruk og ansvar for å sikre landbrukets produksjonsgrunnlag og gode vilkår for næringsdrift gjennom å engasjere seg i planprosessene. En bør derfor foreta en systematisk prioritering mellom de ulike virkninger et tiltak kan ha, og se til at de virkningene som er beslutningsrelevante blir dokumentert og tatt hensyn til. Tidligst mulig i prosessen bør en ta stilling til om noen av de foreslåtte alternativene av tiltaket har så alvorlige virkninger at det er grunnlag for å varsle innsigelse mot saken under planbehandlingen. Slike spørsmål må i så fall følges opp under hele KU-prosessen.

Følgende spørsmål kan gi et utgangspunkt for å skille mellom ulike virkninger av et tiltak; er virkningene:

- reversible *eller* ikke reversible
- lar de seg avbøte *eller* kan de ikke avbøtes
- oppstår de umiddelbart *eller* oppstår de først på lengre sikt
- får de utelukkende økonomiske konsekvenser *eller* gir de varig tap av ressurser eller miljøkvaliteter
- er de knytta til anleggsfasen for tiltaket *eller* er de knytta til driftsfasen
- opptrer de i isolasjon og enkeltvis *eller* gir de ringvirkninger for annen arealbruk i området

Hvilken vekt som bør legges på de ulike virkningene vil variere fra sak til sak og fra område til område. Generelt vil virkninger som får følger for senere arealbruk og som er irreversible, være de mest alvorlige.

Landbruksmyndighetenes oppgaver kan deles mellom:

Landbruksdepartementet:

- Rolle som høringsinstans for alle vedlegg-I tiltak.
- Deltar i utforming av forskrifter, retningslinjer og veiledningsmateriell i samarbeid med andre myndigheter.
- Gir retningslinjer for behandling av landbrukstiltak etter vedlegg-II.

Fylkesmannens landbruksavdeling:

- Virkningsmyndighet og høringsinstans for alle saker som berører landbruket.
- Kan gi faglige innspill til utreder og tiltakshaver under ulike stadier i prosessen.
- Foretar vurdering av om vedlegg-II tiltak fanges opp av jordvernkriteriet i § 4 (dette vil tre i kraft i 1999).
- Saker som skal behandles etter plan- og bygningsloven legges fram for fylkeslandbruksstyret som har innsigelsesrett.
- Er ansvarlig myndighet for noen landbrukstiltak etter vedlegg-II.

I følge § 7 i forskriften er det ansvarlig myndighet som avgjør om det kreves konsekvensutredning for vedlegg-II tiltak. Dette vil si at de vurderer vedlegg-II tiltakene i forhold til oppfangingskriteriene i § 4 og forelegger vurderingen for de regionale miljøvernmyndigheter. Disse gir en rent faglig uttale til ansvarlig myndighet sin foreløpige vurdering. Ved innføring av jordvernkriteriet i § 4 vil landbruksavdelingen få i oppgave å ta stilling til om dette blir berørt av de enkelte vedlegg-II sakene. Uttalelsen skal foreligge innen en tidsfrist som normalt ikke skal være kortere enn 2 uker.

Kommunen som landbruksmyndighet:

- Kommunen har ansvar for veiledning av tiltakshavere.
- Er ansvarlig myndighet for de fleste vedlegg-II tiltak, blant annet landbrukstiltak 3.2, 3.5. og 3.8.

Kommunene er ellers plan- og bygningsmyndighet og behandler mange av tiltakene etter plan- og bygningsloven.

Store vannkraftverk kan gi en rekke sammensatte konsekvenser for landbruket.

Problemstillinger i arbeid med utredningsprogrammet

« Tenk alternativer »

Utredningsprogrammet (UP) er det viktigste redskapet myndighetene har for å legge føringer for arbeidet med konsekvensutredningen, herunder spørsmålet om hvilke alternativer som skal vurderes. Dette kapitlet tar opp arbeid med UP, med vekt på problemstillinger som er relevante for de fleste større saker. Momentene her bør vurderes under arbeid med UP og følges opp når KU-rapporten er på høring.

Utredningsprogrammets funksjon

I følge forskriftens vedlegg-III skal utredningsprogrammet omfatte;

- hvilke alternative lokaliseringer, tekniske løsninger og alternativer for tilpasning og utforming av tiltaket, herunder estetiske utforminger, som bør utredes
- hvilke tema og problemstillinger som bør utredes
- hvordan utredningsarbeidet er tenkt lagt opp.

Konsekvensutredningen skal redegjøre for tiltakets *vesentlige konsekvenser* for miljø, naturressurser og samfunn. Det er likevel ikke bare opplysninger om egenskaper ved tiltaket som anses relevante for beslutningen om tillatelse. Også opplysninger om alternativ utforming eller lokalisering, herunder null-alternativet, og eventuelle vilkår for gjennomføring eller premisser for det videre planarbeidet, har betydning når det skal fattes en beslutning. Dette betyr at det ikke nødvendigvis må gjennomføres omfattende utredninger av alle aktuelle temaer. Dersom tiltakshaver har presentert en melding i tråd med kravene i forskrift og veileder, og høringsorganene har nyttet sin samråderett på beste måte, vil ansvarlig myndighet ha et solid grunnlag for å fastsette et godt fokusert utredningsprogram. Med fokus menes at programmet skal rettes mot de spørsmål som bør belyses for å kunne ta stilling til om, og eventuelt på hvilke vilkår tiltaket kan gjennomføres.

Gjennom høringsrunden skal flest mulig berørte interesser og verdier kartlegges og eventuelle konflikter komme fram. Interesser som ikke deltar aktivt i høringsrunden kan normalt ikke melde inn nye utredningskrav senere, selv om de mener seg berørt av tiltaket. Høringsorganene bør

presisere sine merknader til utredningsprogrammet slik at det kommer fram hvilket detaljeringsnivå som kreves i utredningen av tiltakets vesentlige virkninger, og hvilke faglige tema som er relevante. Det kan angis hvilke metoder eller kilder som bør brukes. Dette er nødvendig dersom det blir aktuelt å etterprøve de beregninger eller estimater som brukes i utredningen. Utredningsprogrammet bør også si noe om hvordan virkningene innenfor ulike temaer skal sammenstilles og eventuelt veies i forhold til hverandre. Dersom det brukes egne metoder for å vekte den relative betydningen av ulike temaer som er undersøkt, bør disse metodene omtales, slik at vurderingene kan etterprøves.

Tiltaksbeskrivelse og -avgrensning

For at et utredningsprogram skal gi mening, må tiltaket beskrives og det geografiske området hvor virkningene av tiltaket inntreffer avgrenses. Dette kan synes selvsagt, men erfaringer viser at dette ikke er lett å praktisere.

For en del tiltakstyper, særlig de såkalte "linje-tiltak" som vegger, jernbaner, ledninger ol., kan det konkrete, meldte tiltaket være en del av en større, sammenhengende infrastruktur. Praksis mht. avgrensning av slike tiltak har vært varierende. Innen vegsektoren har en som regel konsekvensutredet vegparseller enkeltvis, mens Jernbaneverket har praktisert en form for trinnavis utredningsprosess for hele banestrekninger. Også for tiltakstyper som representerer bruk av større arealer, som f.eks. militære skyte- og øvingsområder, har tiltakshaver funnet det vanskelig å gå detaljert inn på bruken av de ulike delene av området allerede under arbeid med meldingen og utredningsprogrammet.

De vanligste tiltakstypene er "punkttiltakene", dvs. tiltak som er mindre arealkrevende og lokalisert til et avgrenset område, som f.eks. massetak eller utbygging av industri eller offentlige bygg. Her byr som regel ikke tiltaksavgrensningen på særlige problemer. Men avgrensningen er ikke alltid innlysende for alle berørte interesser. Spesielt har det vist seg at spørsmålene om etterbruk og avledede virkninger ved flytting av virksomhet til et nytt sted, har ført til både debatt og krav om tilleggsutredninger.

Det er altså viktig at det kommer klart fram om konsekvensutredningen skal behandle hele eller deler av prosjektet og hvilke tilhørende tiltak som skal regnes som del av prosjektet. Dersom deler av tiltaket, slik som andre parseller på vei- eller baneprosjekter, utredes i andre sammenhenger enn i den saken man har til behandling, bør slike øvrige tiltak omtales kort i KU-rapporten.

Avgrensning av influensområdet

Influensområdet er de steder og områder hvor tiltakets vesentlige virkninger vil kunne gjøre seg gjeldende. Det er en nær sammenheng mellom hvilken form for virkninger tiltaket kan ha og hvor store områder som kan bli berørt. Under høring av utredningsprogrammet bør høringsinstansene påse at influensområdet blir avgrenset på en slik måte at alle vesentlige virkninger innen deres ansvars- eller interesseområde, blir utredet. Dette gjelder både direkte og indirekte virkninger av tiltaket. Avgrensningen av influensområdet må knyttes til det geografiske nedslagsfelt den enkelte virkning kan forventes å ha, for eksempel vil støyen fra en flyplass ramme langt større områder enn en eventuell avrenning.

I Veileder T-1177 er begrepet influensområde konkretisert i tilknytning til redegjørelsen for det enkelte deltema innenfor de tre hovedområdene: miljø, naturressurser og samfunn. Eksempler fra disse virkningsområdene kan illustrere spennvidden i begrepet:

Jord- og skogressurser:

“Avgrensning av influensområdet vil både avhenge av størrelsen på den enkelte driftsenhet og grendelag. Avgrensningen må også sees i sammenheng med behovet for å se på den regionale ressursituasjon, og i forhold til influensområdet for forurensning”.

Næringsliv og sysselsetting:

“Beskrivelsen bør dekke et område som tilsvare normalt akseptert daglig pendleravstand i den aktuelle region. Arbeidskraftområdet innen gang-/sykkelavstand bør vurderes spesielt”.

Krav om beslutningsrelevans

Vurdering av hva som er viktige momenter i et utredningsprogram, skal skje i forhold til det vedtak eller de tillatelser som konsekvensutredningen skal ligge til grunn for. Utredningen skal fokusere på spørsmål det er relevant å få belyst når beslutningen skal fattes. Det er dette som menes med at utredningsprogrammet og konsekvensutredningen skal være *beslutningsrelevant*.

Etter KU-bestemmelsene må beslutningstakere oppfattes som de offentlige myndigheter som har vedtaks- eller godkjenningrett i forhold til den saksbehandling som tiltaket skal gjennomgå etter KU-prosessen. I de fleste tilfeller vil dette være:

- Konesjonsmyndigheten (f.eks. SFT som gir konsesjon etter forurensningsloven) og
- Planmyndigheten (et kommunestyre som fatter vedtak om arealdisponering).

Vedtak av planmyndighetene vil imidlertid være avhengig av at berørte sektormyndigheter aksepterer planene. Også utredningskrav fra en sektormyndighet vil derfor være beslutningsrelevant i den grad de er nødvendige for at denne myndigheten kan ta stilling til om tiltaket kan gjennomføres. De ulike fagmyndighetene skal derfor fremme utredningsbehov innenfor det ansvars- eller fagområde de er satt til å ivareta.

Behandling av alternative løsninger

En sentral intensjon med KU-bestemmelsene er å belyse virkningen av alternative måter å gjennomføre et tiltak på. Alternativbegrepet rommer både ulike utforminger av tiltaket (utseende, tekniske løsninger, plassering på tomt mv.) og ulike valg av plassering av punkttiltak eller traséer for linjetiltak. Praksis på dette området har imidlertid vært varierende.

Kravene til god framkommelighet gir stiv linjeføring og gjør det vanskeligere å tilpasse veiene til landskapet.

« Hvem fatter vedtak? »

En likeverdig og balansert utredning av de ulike alternativenes virkninger er en viktig forutsetning for at KU-bestemmelsene skal tjene sitt formål. Dette reflekteres i vedlegg-IV i forskriften, der det stilles krav om at konsekvensene ved ulike alternativer skal sammenstilles og sammenlignes, samt at alternativene skal vurderes i forhold til deres antatte konsekvenser og i forhold til relevante planer for området. Sammenligning med "null-alternativet" må inngå i denne vurderingen. Dette forutsetter at alternativene er reelt konkurrerende løsninger, at de er sammenlignbare, gjennomførbare og likeverdige. Under høring av UP kan det gis merknader til de alternativer som foreslås utredet.

Null-alternativet

Det såkalte "null-alternativet" er en beskrivelse av den framtidige situasjonen i tiltaksområdet dersom tiltaket **ikke gjennomføres**. Null-alternativet er en målestokk for vurderingen av tiltakets forventede konsekvenser. Praxis på dette området har hittil vært ujevn, og rundskriv T-1/97 har derfor et generelt krav om at "antatt framtidig utvikling i området dersom tiltaket ikke iverksettes" skal utredes.

En ren beskrivelse av situasjonen i tiltaksområdet slik den er på utredningstidspunktet ("dagens situasjon") er ikke tilfredsstillende. En slik tilnærming forutsetter at området tiltaket lokaliseres i, forblir uendret. Dette er ikke uten videre sannsynlig for andre typer tiltak enn helt begrensede 'punkttiltak' eller tiltak som plasseres inn i områder avsatt til formålet i gjeldende reguleringsplan. I de aller fleste tilfeller er det overveiende sannsynlig at det vil skje større eller mindre endringer innen tiltakets influensområde.

Et godt null-alternativ må baseres på et nøye uttenkt scenario for utviklingen i tiltaks- og influensområdet dersom tiltaket ikke iverksettes. Dette kravet innebærer at tiltakshaver må tenke ut over sitt eget prosjekts grenser. Det er vanskelig å si noe generelt om hvor langt man bør gå her, men som et minimum bør foreliggende planer for arealbruk og næringsutvikling vurderes og beskrives der dette er relevant. Dette vil gi et realistisk og relevant sammenlikningsgrunnlag for

å vurdere konsekvensene av tiltaket. I de tilfeller hvor 0-alternativet ikke er beskrevet, vil alternativ-sammenlikningen måtte skje mellom ulike varianter av tiltaket. Dette blir en partiell konsekvensutredning og -sammenlikning, uten kopling til den framtidige virkelighet i området.

Avbøtende tiltak

Forskriftene krever at et utredningsprogram både skal be om undersøkelser av alternative løsninger for tiltaket, og foreslå avbøtende tiltak. Med "avbøtende tiltak" menes de tilpasninger av prosjektet som tiltakshaver gjør i løpet av planleggingsprosessen, så vel som ytterligere foranstaltninger som kan gjennomføres for å håndtere andre uønskede virkninger av tiltaket.

Det er viktig å skille mellom ulike kategorier avbøtende tiltak:

- Tilpasninger som inngår som en integrert del av selve tiltaket (løpende prosjekttilpasninger)
- Ytterligere foranstaltninger som trengs for å hindre andre gjenstående og uønskede virkninger.

Disse siste kan videre deles i to typer:

- De som er lovpålagte eller så nært knyttet til vilkår for tillatelse at det ikke er aktuelt å gjennomføre tiltaket uten disse,
- Øvrige avbøtende tiltak som kan komme i tillegg.

For slike øvrige avbøtende tiltak bør en skille mellom dem som tiltakshaver selv foreslår, som kan være teknisk og økonomisk uproblematisk, og de som er teknisk mulige, men som tiltakshaver ikke anbefaler fordi de er kostbare eller tidkrevende.

I sammenstilling og vurdering av tiltakets virkninger, er det følgelig nødvendig å presisere hvilke av de negative virkningene av tiltaket som vil bli avbøtet etter tiltakshavers anbefaling, hvilke som det er teknisk mulig å avbøte uten at tiltakshaver foreslår dette gjort, eller om man snakker om virkninger som omgivelsene må finne seg i å leve med. Slike presiseringer er nødvendige for å kunne sammenligne de samlede gjenstående positive eller negative virkningene ved de ulike alternativene.

« Statisk bilde
eller scenario»

Krav fra landbruket som virkningsmyndighet

Behov for utredninger om landbruket må meldes når utredningsprogrammet er på høring. Høringsinstansene må også se til at de ferdige utredningene holder mål faglig sett, vurdere om det er behov for tilleggsutredninger og om eventuelle avbøtende tiltak er tilstrekkelige.

Utredningsprogrammet bør be om en kartlegging av landbruket i influensområdet, en omtale av effekter av tiltaket som berører landbruket og utlede hvilke virkninger disse får for landbrukets ressursgrunnlag og næringsdrift. For å illustrere

hvordan ulike effekter av et tiltak kan gi ulike virkninger for landbruket, pekes det her på noen mulige virkninger av arealbeslag. Oppstillingen viser en årsak-virknings kjede som består av *effekter, virkninger og konsekvenser*.

Virkningene vil i sin tur gi ulike konsekvenser for de driftsenhetene som blir berørt. Sammenhengen mellom effekter av tiltaket og virkninger for landbruket vil ofte være sammensatte. Det er like viktig å dokumentere positive som negative virkninger.

Eksempel på sammenheng mellom kartlegging av ressursgrunnlag, effekter av tiltaket og virkninger for landbruket

Bakgrunn for å anslå virkninger er en enkel kartlegging av arealbruk	Beskrivelse av tiltaket gjør at man kan si hvilke arealmessige effekter for landbruket det kan få	Kunnskap om landbruket gjør at en kan utlede virkninger	Virkningene får ulike driftsmessige konsekvenser
<ul style="list-style-type: none">• skog• jord• beite• verdifulle landskap	<ul style="list-style-type: none">• båndlegge• bygge ned• oppdeling av område• endret arrondering	<p>Varig tap av ressurser</p> <p>Atkomst til arealer: lettere eller tyngre</p> <p>Redusert bruk</p>	<p>Redusert produksjon</p> <p>Endrede driftsutgifter</p> <p>Økt eller redusert arbeidsmengde</p>

Arealbeslag er en direkte virkning av veiutbygging, deponi av overskuddsmasser kan og medføre store konsekvenser.

Kartlegge landbruket

For å beskrive hvilke virkninger et tiltak kan få for landbruket, trengs en enkel kartlegging av landbrukets næringsdrift og ressursgrunnlag innenfor tiltaksområdet og influensområdet. Influensområdet for virkningstema landbruk, vil ofte være hele arealgrunnlaget til de driftsenheter som i stor grad berøres av tiltaket. Dette fordi "inngrep" i et område kan få konsekvenser for muligheter til å nytte tiliggende områder. Kartleggingen bør i stor grad baseres på eksisterende data og bør inneholde opplysninger om:

« Bruk eksisterende data »

- **antall driftsenheter** som berøres, fordelt på produksjonsform (husdyr-, eller plante-produksjon, reindrift og skogbruk), og antall årsverk (eventuelt brutto omsetning),
- **arealgrunnlag**, fordelt på bonitet for skog og på fulldyrka eller overflatedyrka mark, for beitearealer angis forgrunnlaget (der det finnes dyrkingsklassekart og der det er foretatt vegetasjonskartlegging brukes dette for å si noe om produksjonsevnen),
- eventuelle **verdifulle landskap** nevnes (verdifulle kulturlandskap, verna eller freda bygninger eller verdifulle kulturminner som stammer fra landbruket),
- eventuelle **viktige miljøinvesteringer** nevnes (fangdammer, leplantinger, m.v.),
- **landbrukets infrastruktur** nevnes (eksiste-

Atkomst til arealene er avgjørende for å få drevet skogen.

rende og planlagt - slik som vanningsanlegg, veier, grøfter, gjerder, samlings- og slakteanlegg for rein, drenering) dersom den er viktig for produksjonen og vil bli berørt av tiltaket,

- nye **landbruksbaserte næringer**, eller videreforedling og salg, type og antall årsverk, og
- for viktige **skogområder** kan en i tillegg oppgi hogstklassefordeling, stående kubikkmasse eller langsiktig avvirkningsnivå (avhengig av hva som finnes av data).

Disse opplysningene kan presenteres stikkordsmessig eller ved hjelp av tabeller og kart.

Beskrive virkninger

For å finne fram til sannsynlige virkninger, kreves en god beskrivelse av selve tiltaket og av eventuelle ulike alternative løsninger. Dette gjør at man kan utlede hvilke virkninger tiltaket kan få utfra hva som kommer fram i kartleggingen av landbruket. Virkninger oppstår utfra effekter av tiltaket og kjennetegnet ved miljøet - eller måter miljøet og ressursene nyttes og videreforedles. Noen virkninger opptrer isolert, mens andre gir føringer for etterfølgende arealbruk fordi tiltaket påvirker lokalisering av annen virksomhet. I noen tilfeller vil det være slike indirekte langsiktige virkninger som får størst arealmessige konsekvenser. Dette kan gjelde for infrastrukturtiltak, som veier, jernbaner eller flyplasser.

Ulike hovedkategorier virkninger for landbruket:

Omdisponering

Omdisponering vil si at arealet ikke kan nyttes til landbruk etter gjennomføring av tiltaket. Omdisponering kan være reversibel eller irreversibel. En golfbane kan i noen tilfeller være et reversibelt tiltak, mens utbygging til industri, boliger eller veier vil være irreversible. Konsekvensene av omdisponering vil være tap av et visst areal og redusert produksjonsevne på kort og lang sikt.

Endring i voksevilkår

Lokalklima endres ved avskoging på værutsatte steder, ved oppdemming av innsjøer eller endret vannføring i elver. Dette kan gi frostskafer på avling og skogplanter, noe som går ut over plantevekst og kvalitet. Utslipp av skadelige stoffer kan skade jordsmonn, trær og planter. Jordas vanninnhold er av stor betydning for produksjonsevne, rotutvikling (planter og trær) og risiko for jordpakking. Vanninnholdet kan endres ved grøfting og annen avledning av grunnvannet. Endret vannføring i vassdrag kan endre grunnvannsnivå og mulighetene for kunstig vanning.

Fysiske skader

Skader og sår på vegetasjon og jordsmonn kan oppstå ved slitasje og høyt marktrykk. Resultatet kan bli nedsatt produksjonsevne og tap av jordressurser. Flomskader kan reduseres ved vassdragsregulering og bygging av flomverk. Også bruk av kjøretøyer i terrenget, sprengningsarbeider og øvelsesskyting, kan medføre skader og sår på trær.

Virkninger for landbruket vil arte seg ulikt for de ulike produksjonene. For **jord- skogbruk** kan vi skille mellom tre hovedtyper virkninger:

- Arealtap (både på grunn av arealbeslag, båndlegging og areal som får en slik arrondering at det går ut av drift)
- Begrensinger i muligheter for å drive arealene eller skogen (plantning, skogkultur, grøfting, ungsogpleie)
- Endret adkomst (lettere eller tyngre å drive jorda eller å avvirke skogen)

Angi omfanget av virkningene

Omfanget av virkningene kan beskrives på et faglig grunnlag og valg av kilder og metoder vil enten være definert i utredningsprogrammet eller basert på hva som finnes eller kan skaffes av data for å besvare spørsmålene i utredningsprogrammet.

Også fjellbeite kan være av stor verdi for husdyrbruk.

Verdien av arealene for landbruksproduksjon kan uttrykkes ved bonitetsbegrepet, slik det brukes for skogarealer. Skogbruksverdien kan også gis ved oppgaver over *stående kubikkmasse, langsiktig avvirkningsnivå*, eller *nåverdi*. Økonomisk kartverk har opplysninger om skogarealene er dyrkbare. Verdien av jordbruksarealer kan hentes fra dyrkningsklasseskart eller økonomisk kartverk med opplysninger om lettbrukt eller tungbrukt mark. Dette kan suppleres med feltbefaringer eller opplysninger om avlingsnivå. For utmarksbeite må verdien beskrives i form av vegetasjonstyper og egnethetsklasser for beite. Virkningene kan angis i form av anslag over antall føreheter som går direkte tapt eller ikke kan nyttes effektivt.

Driftsmessige konsekvenser

Virkningene som er omtalt over får ulike driftsmessige konsekvenser for de enkelte driftsenheter som berøres, ut fra hvordan den enkelte jord- eller skogbruker tilpasser seg endrede vilkår. Det er derfor vanskelig å peke på generelle sammenhenger her.

For husdyrproduksjoner kan virkningene som er nevnt over ofte få sammensatte konsekvenser. Blant annet fordi det stilles krav til spredearealer for husdyrgjødsel og bonden må ha stort nok forgrunnlag for et gitt dyretall. Tiltak kan også få følger for beitedyr i form av støy, økt ferdsel med uro eller tap av dyr. Tørrlegging av elver kan medføre tap av sjølgjerde, mens veier eller rørgater kan hindre atkomst eller dele opp beiteområder og vanskeliggjøre bruken av de gjenværende arealene. Tap av beitearealer må vurderes, og arealenes beiteverdi kan fastsettes ved en vegetasjonskartlegging. Tiltak som begrenser atkomst eller flyttveier for rein eller påvirker områder som for eksempel nyttes tidlig i sesongen, vil ha langt større konsekvenser enn hva

Været betyr mye for landskapsopplevelsen, men det gjør også tekniske inngrep.

inngrepet rent arealmessig skulle tilsi. Infrastrukturen er av stor betydning for bruk av arealer til beite.

Tilgjengelighet

Bygging av nye veier kan bedre tilgjengeligheten til noen arealer, samtidig som noe areal beslaglegges eller kan få en uheldig arrondering. Dette kan avbøtes ved å etablere nye driftsveier eller overganger, eventuelt ved jordskifte. For reindriften vil trekkveier og flyttveier være viktige. Dersom disse går over islagte vann, kan de bli påvirket av oppdemming eller endret manøvreringsregime for kraftmagasiner.

Forstyrrelser

Forstyrrelser (lyd og ferdsel i vid forstand) kan være forbundet med utbyggingen eller en del av driften ved tiltaket. Kravene til ro vil variere mellom ulike husdyrslag, og det er spesielle perioder som er mer kritiske enn andre. For reindriften vil særlig områder for vinterbeite og kalving være kritiske for forstyrrelser.

Samarbeid

Omfattende tiltak som påvirker en rekke driftsenheter og fører til opphør av drifta eller sterkt redusert drift, kan føre til at grunnlaget for fellestiltak blir for svakt slik at de avvikles. Det kan gi negative ringvirkninger også for driftsenheter som i utgangspunktet ble ansett for å ligge utenfor influensområdet. Fellestiltak kan være pliktig gjerdehold, drift av jordvanningsanlegg, sankerlag for småfe, vedlikehold av skogsveinett eller grøfter og dreneringssystemer på fôrproduserende arealer.

For tiltak som får store konsekvenser for de driftsenhetene som berøres, kan det være aktuelt å kartlegge virkningene slik de gjør seg gjeldene for de enkelte driftsenhetene. En kan da drøfte hvordan de forventes å tilpasse seg konsekvensene.

Vurdere betydningen av virkningene og konsekvensene

For at virkninger for landbruket skal bli tatt hensyn til, er det viktig at de blir sammenstilt og veid på linje med virkninger innenfor andre tema. Her må det komme fram hvilke forutsetninger som sammenlikningen er basert på. Dette er nødvendig dersom en skal kunne etterprøve konklusjonen i utredningen.

Det foreligger ikke noen fast norm for hvordan en skal vekte den relative betydningen av virkninger som gjelder ulike fagtema. Høringsorganene bør gi signaler om hvilke typer virkninger for landbruket som bør tillegges størst vekt. Hvilke virkninger dette dreier seg om, vil variere mellom de ulike sakene. Generelt bør landbruksforvaltningen legge de nasjonale landbrukspolitiske målene til grunn. Også målsettinger innenfor arealpolitikken, fra stortingsmeldinger, rikspolitiske retningslinjer eller rundskriv, gir viktige signal om hvilke hensyn som skal gis størst vekt.

« Hvordan vekte ulike virkninger »

Virkningene kan deles mellom:

- Irreversibelt tap av jord- vann eller skogressurser eller miljøkvaliteter
- Endret produktkvalitet eller påvirkning på helse og vekstvilkår for dyr og planter

Virkningene gir seg utslag i:

- Driftsmessige konsekvenser i form av lettere eller tyngre drift, endret produksjonsvolum eller produktkvalitet.

Ofte vil de langsiktige irreversible virkningene av tiltakene være mest alvorlige for landbruket. Nedbygging eller båndlegging av arealer og inngrep som reduserer miljøkvaliteter og skaper varige sår i landskapet, må tas alvorlig. Også egenskaper ved tiltaket som får følger for senere arealdisponeringer i influensområdet, er viktige. Tiltak som medfører redusert produksjon eller inntekt, vil det normalt kompenseres for i form av erstatninger til grunneier. Uavhengig av erstatningsutmåling, kan det være riktig å legge stor vekt på slike virkninger dersom de er omfattende.

En kan illustrere den relative betydningen av de ulike virkningene ved å sette dem i et lokalt, regionalt eller nasjonalt perspektiv. Dette gjøres ved å knytte kjennetegn ved landbruket i det området som berøres til hva som gjelder for

Husdyrbeite gjør landskapet åpent og holder bjørkeskogen unna.

regionen eller landet som helhet. I de tilfeller landbruket er behandlet i landbruksplaner, kommune- eller fylkesplaner, har man et grunnlag for en slik sammenligning.

Aktuelle ord og begreper

Ansvarlig myndighet

Den myndighetene som har ansvar for å håndheve bestemmelsene. Normalt den myndighet som fatter vedtak om det skal gis tillatelse til gjennomføring av tiltaket.

Arealforbruk

Angivelse av omfang og kvalitet på de arealer et tiltak legger beslag på.

Avbøtende tiltak

Tilpasninger av tiltaket samt ekstra foranstaltninger for å eliminere eller redusere uheldige virkninger av tiltaket.

Beslutningsrelevans

Konsekvensutredningen skal være konsentrert om de spørsmål det er nødvendig å få belyst for å ta stilling til om, og eventuelt på hvilke vilkår, tiltaket kan gjennomføres.

Effekt

En beskrivelse av førsteordens påvirkning på omgivelsene av et tiltak (se virkning). Effektene gir seg utslag i virkninger på omgivelsene.

Direkte virkninger

Virkninger som er nært knyttet til tiltaket og oppstår uavhengig av hvordan andre aktører tilpasser seg den endrede virkelighet som etablering av tiltaket innebærer. Oppstår ofte i tilknytning til eller relativt kort tid etter etablering av tiltaket (se indirekte virkninger).

Indirekte virkninger

Virkninger som oppstår fordi samfunnet rundt tiltaket endrer seg som følge av at tiltaket er etablert. Kan oppstå over lang tid etter at tiltaket er etablert. Endret arealbruk ved veikryss eller jernbanestasjoner som følge av en ny vei eller jernbane er en typisk indirekte virkning.

Influensområdet

Hele det geografiske området der virkningene av et tiltak gjør seg gjeldene. Størrelsen på dette er avhengig av hvilke virkninger tiltaket har og områdets egenart.

Konsekvens

Den faktiske betydning virkningene får for noen interesser eller saksområder, som landbrukets næringsdrift, dyr og planters leveområder eller oppvekstmiljø for barn og unge. Konsekvensene er det siste ledd i årsaks-virknings kjeden: effekt-virkning-konsekvens.

Konsekvensanalyse

Samlebegrep for metoder som brukes for å påvise, vurdere og sammenlikne fordelene og ulemper ved ulike utbyggingstiltak. Framgangsmåtene må være systematiske og eventuelle forutsetninger, analysemetoder og bruk av modeller må angis, slik at resultatene kan etterprøves.

Melding

Kortfattet beskrivelse av tiltaket med forslag til lokalisering og alternativ utforming.

Null-alternativ

Sammenlikningsalternativ. Forventet tilstand og utvikling i influensområdet dersom tiltaket ikke realiseres.

Sluttdokument

Dokument som utstedes av ansvarlig myndighet og som stadfester at utredningsplikten er oppfylt, og eventuelt angir hvilke tilleggsutredninger eller oppfølgende undersøkelser som kreves. Sluttdokumentet skal inneholde en oppsummering av virkninger av betydning som er konstatert ut fra behandlingen av konsekvensutredningen, og gi anbefalinger om hvilke avbøtende tiltak som kan redusere vesentlige negative virkninger.

Tilleggsutredninger

Ytterligere utredninger som kan kreves av ansvarlig myndighet dersom viktige problemstillinger i utredningsprogrammet ikke er besvart i utredningen, eller det i utredningen eller ved høringen av den, avdekkes nye forhold som kan ha vesentlig betydning for hvilke virkninger tiltaket antas å få.

Tiltak

I KU-sammenheng er tiltakene definert i vedlegg-I og -II i forskriften som omhandler en rekke ulike utbyggingprosjekter. Også større vernesaker er med på vedlegg-I lista.

Vedlegg II

Tiltakshaver

Privat eller offentlig instans som skal iverksette et tiltak.

Tiltaksområde

Det området der tiltaket settes i verk og som blir direkte berørt av tiltaket og dets eventuelle tilhørende virksomhet.

Utredningsprogram

Tematisk oppbygd oversikt over de områder, tema og problemstillinger, samt egenskaper ved tiltaket som skal undersøkes i konsekvensutredningen. Utredningsprogrammet kan angi kilder, metoder eller begreper som skal brukes i utredningen og hvordan funn skal framstilles, sammenlignes eller veies mellom ulike temaer.

Virkning

Slik effektene av et tiltak opptrer i omgivelsene. Eksempel: **Effekt** av et tiltak kan være støy i 50 db over et område på 300 daa, **virkningene** for landbruket kan være at husdyr ikke kan oppholde seg i området og **konsekvensen** for landbruket kan enten være at området utgår som beitemark eller at pelsdyrfarmer i området må avvikles.

Virkningsmyndighet

De offentlige myndigheter hvis saksområde blir berørt av et KU-tiltak.

Kommentarer til skjema over KU-prosessens faser

I skjemaet har vi splittet opp den prosessen et planlagt tiltak må igjennom, i form av faser eller noenlunde avgrensede arbeidsoppgaver. Skjemaet dekker både vedlegg-I og vedlegg-II tiltak, men for vedlegg-I tiltak starter prosessen i fase 5.

Saksbehandlingen av vedlegg-II tiltak består av til sammen 14 avgrensede arbeidsoppgaver med ulike deltagere. I fase 7 og 11-12 er KU-prosessen åpen for offentligheten, slik at alle interesserte og berørte parter kan gi sitt syn til kjenne. Disse fasene har i hovedsak to formål:

- å sørge for at prosessen ivaretar hensynet til medvirkning slik at planleggingen undergis en viss demokratisk kontroll. Her kan personer og grupper som mener at deres interesser blir berørt -positivt eller negativt - av det planlagte tiltaket, gi uttrykk for sitt syn; protestere, foreslå endringer etc.
- bidra til at de undersøkelser som kreves er relevante i forhold til det planlagte tiltakets mulige virkninger, at de blir gjennomført på en faglig tilfredsstillende måte, og at resultatene av utredningene holder mål.

De viktigste aktørene i hver fase er markert med et kryss. Parentes er brukt for å markere at enkelte aktører bør delta i gjennomføring under visse faser, uten at de har noe formelt ansvar. Som regel vil dette være bistand i form av å levere informasjon, delta i møter o.l. For FMLA vil dette særlig være fasene 5, 10 og 13 hvor det vil være aktuelt å bidra med saksopplysninger, data mv. Disse fasene er markert med lys skravur. De formelle høringsfasene har mørkere skravur. Her bør FMLA engasjere seg og gi merknader på et landbruksfaglig og -politisk grunnlag.

Skjema over KU-prosessen

Fase/produkt/aktivitet	Deltagere/roller/oppgaver						
	Tiltakshaver	Offentlige myndigheter/ berørte interesser og grupper					
		Ansvarlig myndighet	Virkningsmyndighet	Regionale miljøvernmyndigheter ¹	Miljøverndepartementet	Kommune/nabokommuner	Private høringsinstanser
Fase 0 til 4 gjelder vedlegg-II tiltak							
0: Forespørsel, tidlig kontakt	x	x				x	
1: Forhånds-opplysninger	x						
2: Innledende vurdering	x	x					
3: Uttalelse fra regionale miljøvernmyndigheter ²		x		x			
4: Endelig vurdering Utfall = KU kreves		x					
Utfall = KU kreves. Herfra er prosessen den samme for både vedlegg-I og vedlegg-II tiltak bortsett fra at rollen som "ansvarlig myndighet" kan variere.							
5: Utarbeiding av melding/ forslag til UP	x						
6: Behandling av melding og UP, forberedelse av høring	x	x					
7: Høring/off. ettersyn av melding og UP			x	x		x	x
8: Forelegging av UP		x			x		
9: Fastsetting av UP		x				(x) ³	
10: Utarbeiding av konsekvensutredning	x		(x)	(x)			
11: Høring av konsekvensutredning			x	x		x	x
12: KU: offentlig ettersyn og møte	(x)	x	x	x		x	x
13: Behandling av høringsuttalelser, oppfylt utredningsplikt		x					
14: Utforming av sluttdokument		x					

1) Med dette menes: Fylkesmannen som miljøvernmyndighet og fylkeskommunen som kulturminnemyndighet.

Samisk kulturminneråd hvis samiske kulturminner blir berørt.

2) Tilsvarende vil gjelde FMLA når det nye jordvernkriteriet iverksettes.

3) Gjelder bare dersom ansvarlig myndighet ikke er planmyndighet, dvs. særlig vedlegg-I tiltak.

Vedlegg III

Sjekkliste for merknader til utredningsprogram

Sjekklista omfatter de fleste egenskaper et tiltak kan tenkes å ha og de fleste måter å beskrive og avbøte disse. Ved bruk må lista tilpasses i forhold til tiltakets faktiske egenskaper og kjennetegn ved området der tiltaket lokaliseres. Noen tiltak vil ha effekter som ikke er tatt med her. For de fleste tiltak er det tilstrekkelig med en enkel beskrivelse av virkningene.

1. BESKRIVELSE AV TILTAKET, OMGIVELSENE OG NULL-ALTERNATIVET

1.1. Beskrivelse av tiltaket:

1.1.1. Formålet og hensikten med tiltaket skal være angitt.

1.1.2. Utformingen og størrelsen på tiltaket bør beskrives, ved hjelp av skisser, figurer eller kart.

1.1.3. Den framtidige virkningen/innpassingen av det utbygde tiltaket i forhold til omgivelsene bør være illustrert.

1.1.4. Hvor det er av betydning, bør de produksjonsmåter eller -prosesser som skal benyttes ved ordinær drift, være oppgitt. Det samme gjelder forventet omfang/mengde av normal produksjon.

1.1.5. Antall ansatte og/eller besøkende/kunder som vil oppsøke tiltaksområdet, både under anleggs- og driftsperioden, bør anslås. Framkomstmåte, herunder forventet transportform, bør oppgis.

1.1.6. Transportmåte for råvarer og produkter til og fra tiltaksområdet, og anslag for forventede mengder, bør være beskrevet.

1.1.7. Typer og mengder av materialer og råvarer som skal brukes både i anleggs- og driftsfasene skal beskrives.

1.2. Beskrivelse av tomt/anleggsområde:

1.2.1. Det tomteområde som tiltaket tar i bruk, bør være beskrevet og grensene angitt presist på kart med oppgave over antall daa areal som trengs, fordelt på ulike typer arealbruk på tidspunkt for planleggingen.

1.2.2. Bruken av de ulike deler av tomteområdet bør være beskrevet og avgrenset på kart.

1.2.3. Varigheten av anleggsfasen, driftsperioden og, hvor det er relevant, avviklingsperioden bør være oppgitt.

1.3. Beskrivelse av utslipp, avfall og reststoffer:

1.3.1. Typer av avfallsstoffer, energi og andre reststoffer og mengden av disse i produksjonen bør beregnes.

1.3.2. Måten som disse avfalls- og reststoffene skal håndteres og/eller behandles på, bør antydes. Det samme gjelder de eventuelle transportveger som nyttes for frakt til deponisted.

1.3.3. De metoder som er brukt til å anslå mengden av avfalls- og reststoffer, bør være omtalt. Dersom det er usikkerhet knyttet til anslagene, bør det opplyses om dette. Der det er mulig bør usikkerhetsmarginen(e) angis.

1.4. Beskrivelse av virkningsområde for ulike virkningstema:

1.4.1. De omgivelsene som forventes å bli påvirket av det foreslåtte tiltaket, bør være tegnet inn på et egnet kart over området. Størrelsen på området og eventuelt antall berørte personer eller driftsenheter bør angis for hvert av de viktigste virkningstemaene.

1.4.2. De omgivelser som påvirkes av tiltaket, bør defineres så vidt at området rommer alle vesentlige virkninger som kan oppstå, også utenfor selve bygge-/tiltaksområdet. Slike virkninger kan f.eks. være forurensning av grunn, vann eller luft, behov for ny/forbedret infrastruktur, økt trafikk etc.

1.5. Beskrivelse av nåsituasjon/ nullalternativ:

1.5.1. De viktigste deler av omgivelsene som tiltaket påvirker, bør være påpekt og beskrevet. De metodene som er brukt og de undersøkelser som er gjennomført, bør være oppgitt og de bør være egnet i forhold til tiltakets størrelse og kompleksitet. Usikkerhet i resultatene skal oppgis.

1.5.2. Tilgjengelige opplysninger og datakilder bør brukes. Slike kilder omfatter også kommunale arkiver og undersøkelser som er foretatt av miljø-/naturvernorganisasjoner eller andre interesseorganisasjoner.

1.5.3. Kommunale arealbruksplaner, verne-/fredningsvedtak og andre relevante planer bør studeres for å bestemme og beskrive nullalternativet. Dvs. omgivelsenes sannsynlige framtidige tilstand dersom det foreslåtte tiltaket ikke blir realisert, justert for naturlige endringer og normal aktivitet i området.

2. KARTLEGGING OG VURDERING AV VESENTLIGE VIRKNINGER AV TILTAKET

2.1. Definisjon av virkninger:

1.2.1. Beskrivelsen skal omfatte både direkte virkninger av tiltaket og eventuelle indirekte, eller kumulative virkninger og angi om de vil inntreffe på kort eller lang sikt, om de er midlertidige eller permanente. Dette gjelder både positive og negative virkninger.

1.2.2. Virkninger skal være undersøkt og beskrevet med henblikk på å få fram effektene for miljø, naturressurser og/eller samfunn.

1.2.3. Virkningsbeskrivelsen(e) bør ikke begrenses til aktivitet/hendelser som forventes å foregå under normale driftsforhold. Der hvor det er relevant, bør beskrivelsen også dekke virkninger som vil kunne oppstå ved unormale driftssituasjoner, f.eks. ved uhell.

1.2.4. Virkningenes omfang og anslåtte betydning bør bestemmes/beskrives som avvik fra situasjonen i nullalternativet.

2.2. Kartlegging av virkninger:

2.2.1. De metoder som brukes må kunne ivareta håndteringen av alle potensielle, vesentlige virkninger. Alle typer virkninger trenger ikke like detaljert kartlegging/ behandling. Det er de vesentlige virkninger av tiltaket som skal kartlegges.

2.2.2. Kartleggingen av vesentlige virkninger bør være gjennomført ved bruk av anerkjente metoder.

2.2.3. Det bør foreligge en kort beskrivelse av de metodene som er brukt ved kartleggingen av vesentlige virkninger samt en begrunnelse for metodevalget.

2.3. Beregning av virkningers størrelse:

2.3.1. De data og kilder som brukes for å anslå virkningenes størrelse, bør være tilpasset oppgaven og beskrevet. Alle mangler, usikkerhet eller feilkilder vedr. datagrunnlaget bør oppgis sammen med en forklaring på hvordan dette er behandlet i vurderingen.

2.3.2. Metodene som er brukt til å anslå virkningenes størrelse, bør være beskrevet og være tilpasset omfanget og viktigheten av de beregnede virkninger.

2.3.3. Der det er mulig, bør de beregnede virkninger angis i målbare størrelser i intervaller og/eller egnede usikkerhetsmarginer. Hvor det benyttes kvalitative beskrivelser og vurderinger, bør disse være mest mulig presist definert (f.eks. 'ubetydelig': betyr her at virkningen ikke er merkbar på en avstand over 100 m.).

2.4. Vurdering av virkningenes betydning:

2.4.1. Virkningers betydning for de(t) berørte lokalsamfunn og for samfunnet i sin helhet bør være beskrevet på en måte som gjør at de skiller klart fra virkningenes omfang.

2.4.2. Hvor det foreslås avbøtende tiltak, bør betydningen av alle virkninger som gjenstår etter at avbøtende tiltak er satt i verk, også beskrives.

2.4.3. Vurderingen av virkningers betydning bør skje på grunnlag av relevante nasjonale eller internasjonale kvalitetsstandarder der dette er mulig. Det bør også tas hensyn til virkningenes omfang, spredning/lokalisering og varighet.

2.4.4. Valg av de standarder, forutsetninger og verdigrunnlag som er brukt ved vurderingen av virkningers betydning bør være grunnlagt og det bør oppgis om eventuelle avvikende meninger eller holdninger.

3. ALTERNATIVER OG AVBØTENDE TILTAK

3.1. Alternativer:

3.1.1. Mulige alternativer til det foreslåtte tiltak bør være vurdert. Dette kan gjelde ulike lokaliseringer av punkttiltak eller ulik framføring av linjetiltak, alternative prosesser, utforming eller driftsmetoder for tiltaket.

3.1.2. Forventede vesentlige miljøvirkninger av hvert av de ulike alternativene oppgis for de virkningstema som er relevante i forhold til egenskaper ved omgivelsene.

3.1.3. Tiltakshavers anbefalte løsning oppgis og begrunnes. Det bør også pekes på hvorfor alternativene er forkastet, særlig dersom det foreslåtte tiltaket forventes å få betydelige negative virkninger for omgivelsene.

3.1.4. Dersom uventet alvorlige negative virkninger oppdages i løpet av utredningen, og disse viser seg å være vanskelige å råde bot på ved avbøtende tiltak, bør alternativer som er forkastet tidligere i prosessen, vurderes på nytt.

3.2. Betydningen av avbøtende tiltak:

3.2.1. Alle vesentlige, negative virkninger bør være vurdert i forhold til mulige avbøtende tiltak. Alle gjenværende eller ikke avbøtte virkninger bør være

angitt sammen med en begrunnelse for hvorfor det ikke foreslås avbøtende tiltak for disse virkningene.

3.2.2. Det bør gå klart fram hvor effektive de foreslåtte metoder for avbøtende tiltak vil være når de er iverksatt. Hvor det er usikkerhet mht. effektiviteten, eller hvor den avhenger av forutsetninger knyttet til driftsopplegg, klimatiske forhold etc., bør slike forhold omtales.

3.3. Ansvar for avbøtende tiltak:

3.3.1. Tiltakshavers planer mht. til de avbøtende tiltak som foreslås i KU-rapporten, bør være beskrevet. Detaljer vedrørende hvordan avbøtende tiltak vil bli satt i verk og hvordan de forventes å ville virke i løpet av den tiden de er ment å skulle være i virksomhet, bør oppgis.

3.3.2. KU-bestemmelsene gir ikke hjemmel for å pålegge avbøtende tiltak, disse må det fattes vedtak om under plan- eller konsesjonsbehandling.

3.3.3. Tiltakshaver bør foreslå overvåkingstiltak som kan registrere miljøvirkningene av tiltaket. Disse skal kartlegge om virkningene samsvarer med beregningene i KU-rapporten. Det bør foreligge en plan for modifisering av de avbøtende tiltak dersom uventede, negative virkninger skulle oppstå.